

Tarihte Sütannelik Geleneği

A Historical Perspective of Wet Nursing Tradition: Review

İnci HOT,^a
İbrahim BAŞAĞAOĞLU^a

^aTıp Tarihi ve Etik AD,
İstanbul Üniversitesi
Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, İstanbul

Geliş Tarihi/Received: 27.02.2014
Kabul Tarihi/Accepted: 29.04.2014

Bu çalışma, 4. Uluslararası Tıp Etiği ve Tıp Hukuku Kongresi (Tıp Etiği ve Tıp Hukuku Açısından Kadın Sağlığı, 12-15 Kasım 2013, İstanbul)'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Yazışma Adresi/Correspondence:
İnci HOT
İstanbul Üniversitesi
Cerrahpaşa Tıp Fakültesi,
Tıp Tarihi ve Etik AD, İstanbul,
TÜRKİYE/TURKEY
incihot@yahoo.com

ÖZET Sütü olmayan kadınların çocuğunu beslemek için başvurduğu sütannelik geleneğinin tarihi oldukça geriye gitmektedir. M.Ö. 2500 yıllarına ait Hammurabi kanunlarında sütannelik ile ilgili madde yer almaktadır. Antik dönem medeniyetlerinden günümüze ulaşan kaynaklarda sütanneliğe ilişkin bilgilere rastlanmaktadır. Semavi dinler anne sütü ile beslenmeye önem vermişlerdir. İslam dininde sütannelik konusunda Kuran ve sünnet ile düzenlemeler getirilmiştir. İslam dini emzirme ile sütkardeşlik gibi bir akrabalık oluştuğunu kabul etmektedir. Batıda önceleri aristokrat sınıfta rastlanan sütannelik geleneği 18. yüzyılda zengini de yoksulu da kapsayacak şekilde çok yaygınlaşmıştır. Artan bebek ölümleri nedeniyle Rönesans ve sonraki dönemlerde bebeklerin anneleri tarafından emzirmesi tavsiye edilmiştir. Osmanlıların kuruluşundan itibaren padişahların çocuklarını emzirmek için daye adı verilen sütanneler sarayda yer almaktaydı. 1903 yılında hizmet vermeye başlayan ırzahanede çocukları emzirmek üzere sütanneler çalıştırılıyordu. Geçmişte oldukça geriye giden sütannelik geleneği biberonların keşfine kadar varlığını devam ettirmiştir. Günümüzde anneler emzirmeye teşvik edilmektedir. Bununla birlikte eskisi kadar yaygın olmasa da bebeğin annesinin sütünden mahrum kaldığı durumlarda sütanne uygulamasına rastlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sütanne; anne sütü; süt kardeş

ABSTRACT The history of the employment of wet nurses -when the mother is unable to breast feed her infant- goes back to ancient times. In Hammurabi's Code dated 2500 BC, there is an article about the wet nursing. Some information referring to the wet nurse employment can also be found in the resources of the ancient civilizations. Abrahamic religions also (Judaism, Christianity, and Islam) paid more attention to the breast milking by a wet nurse. In Islam some regulations about wet nursing are mentioned both in the Holy Quran and sayings (hadith) of Prophet Mohammed. It is accepted in Islam that wet-nursed children by the same woman are named as milk-siblings and a special relationship is established between the families of the wet nurse and the baby (milk kinship). In the West, the wet nursing was very common in leisured classes. During the 18th century it became widespread even among the poor. In the Renaissance and the later periods, due to increased rates of infant mortality, mothers were recommended to breast feed their own babies. In the early years of the Ottoman Empire, some wet nurses named as daye were employed at the imperial palaces. In 1903 more wet nurses were working at Irzahane, a newly established center for the care of the abandoned babies. Wet nursing continued to be popular until development of the infant formulas and bottle feeding. Today, mothers are highly encouraged to breast feed. Although it is not common as it was, wet nursing still can be seen in cases of the lack of mother's milk.

Key Words: Wet nurse; breast milk; milk-sibling

Türkiye Klinikleri J Med Ethics 2014;22(2):68-74

Bebek beslenmesinde en önemli besin anne sütüdür. Sütü olmayan kadınların çocuğunu beslemek için başvurduğu süt annelik müessesesinin tarihi oldukça geriye gitmektedir. Anne sütü ile beslenmeye

büyük önem veren Babiller baştanrıçaları İştâr'ı bebeğini emzirirken tasvir etmişlerdir.¹ M.Ö. 2500 yıllarına ait Hammurabi Kanunlarında sütannelik ile ilgili maddeye rastlamak mümkündür. Hammurabi Kanununa (No:194) göre; sütanneye verilen bebek ölür ve sütanne bunu bebeğin esas anne ve babasına bildirmeden başka bir bebeği emzirip, onları kandırmaya kalkarsa memeleri kesilerek cezalandırılır. Hammurabi'den önceki yıllarda hazırlanmış Eşnunna Kanununa (No:32) göre; bebek sütanneye verilecekse, sütannenin üç yıllık beslenme ve giyinme gereksiniminin karşılanması gerekmektedir.²

Mısır Uygarlığından günümüze ulaşan kaynaklarda anne sütü ile ilgili bilgiler de yer almaktadır. Ebers papirüsünde bebek beslenmesinde kullanılacak tek besinin anne sütü olduğu belirtilerek bebeğin üç yaşına kadar anne sütü ile beslenmesi gerektiği vurgulanmıştır.¹ Sütannelik yaygın bir uygulama olmamakla birlikte Veliht firavun doğduktan hemen sonra kraliyet ailesinden bir sütanneye verilmiştir. Halk arasında da anne ölür veya herhangi bir neden ile sütünü veremez ise, bebeği sütanne tarafında emzirilirdi. Bebeklerin sütanneye verilme geleneği Ptolemik Devir'de (M.Ö. 332-330) yaygınlaşmıştır.

Hint kaynakları olan Çaraka-Samhita ve Susruta'da anne sütü ile ilgili bilgilere yer verilmektedir. Annenin hasta veya sütünün gelmediği durumlarda bebeğin sağlıklı bir sütanneye verilebileceği; sütannenin bulunmaması halinde inek veya keçi sütünün sulandırıldıktan sonra verilebileceği belirtilmiştir. Budizm'e göre annenin bebeği emziremediği durumda bebek sütanneye verilirdi. Babanın görevi de sütannenin sağlıklı olmasını ve beslenmesini sağlamaktır. İyi bir sütannede olması gereken özellikler arasında; annenin boyu çok kısa veya uzun ise bebeğin boynunun zorlanacağı, çok şişman veya zayıf ise bebeğin rahatsız olacağı, memeler büyükse bebeğin burnunun yassılaşacağı, hastalıklarda sütün tadının değişeceği belirtilmiştir.²

Antik dönem hekimi Efesli Soranus bir kadının kendi çocuğunu emzirmesinin o kişinin kendisini iyi hissetmesine yardımcı olacağını kabul etse

de, doğum ve emzirmenin yol açacağı yıpranmayı göz önüne alarak "çocuk emziren kadının, vaktinden önce yaşlanmasına yol açmaması için" sütanne kullanımını önermiştir. Soranus emzirecek çocukla sütannenin aynı cinsiyette çocuğa sahip olması gerektiği şeklindeki batıl inancı reddetmiştir. Sütanne seçiminde dikkatli olunması gerektiğini belirterek sütannenin özelliklerini de tarif etmiştir; sütanne en az iki ya da üç çocuk sahibi, 20-30 yaşlarında, sağlıklı fiziksel yapıya sahip, tercihen esmer ve iri olması gerekiyordu. Memelerinin orta boyda, elastik ve buruşmamış olması gerekiyordu. Sütanne sevecen, temiz ve ılımlı bir karaktere sahip ve doğuştan Yunanlı olmalıydı. Soranus süt salgılanması için sütanneye egzersiz hareketleri ve ayrıca diyet önermiştir. Gerektiğinde bir yerine iki sütanne kullanımını ve ihtiyaç halinde tercihen de keçi sütü olmak üzere hayvan sütü kullanılabileceğini belirtmiştir.^{2,3}

İSLAM TOPLUMUNDA SÜTANNELİK GELENEĞİ

Geçmiş semavî din toplumlarında, çocuğun anne sütüyle beslenmesine önem verilmiştir. Tevrat gerekirse bebeklerin sütanneye verilebileceği, ancak sütanneye ücret ödenmesi gerektiği, çok zengin ve yaşlı kadınların sütanne olabileceklerini, sütannelerin ve bebeklerin beslenmesi için hayvan sütünden yararlanılabileceği belirtmiştir. Talmud ise; kadınların emzirmeye zorlanmalarını, ancak annenin bebeğini emziremediği durumda sütanneye verilebileceği, anne ikiz doğurmuşsa babanın görevinin bebeklerden birisi için sütanne bulmak olduğu ve sütannelerin Musevi olmaları gerektiğini belirtmiştir.^{2,3}

İslamiyet öncesi Arap toplumunda sütannelik geleneği mevcut idi. Bu gelenek sonra da devam etmiştir. Araplar, başta Arap olmayan kadınların çocuklarını emzirmesini hoş karşılamamışlar ve itici bulmuşlardır.^{4,5}

İslam dini de bebeğin anne sütü ile beslenmesi vurgulamıştır. Kuran'da bildirildiğine göre, öldürülme korkusu ile annesi tarafından bir sepetle Nil Nehrine bırakılan Hz. Musa, Firavun'un sarayına getirilmiş ve yiyeceklerle beslenmesi yerine, kendisine emebileceği sütanne araştırılmıştır.^{4,6}

Hazreti Muhammed, Arap olmayanların da emzirebileceğini bunda bir kötülük olmadığını bildirmiştir. Hz. Muhammed doğumdan bir hafta sonra sütanneye verilmiştir. İlk sütannesi Hz. Hamza'ya da sütannelik yapan Süveybe Hatun'dur. O dönemde Mekkeli aileler bebeklerini daha sağlıklı yetiştirmeleri için ücret ödeyerek çölde yaşayan kabilelerin kadınlarına verirlerdi. Bu nedenle Hz. Muhammed Badiye'de yaşayan Ebu Zueyb'in kızı Halime'ye verilmiştir. Hz. Muhammed kendi çocuklarını da sütanneye vermiştir. Hz. İbrahim'i emzirmek üzere Ümmü Bürde bint-i Münzir'e verdiğinde sütannenin beslenmesine destek olmak amacıyla bir hurmalık, bir de sağmal koyun tahsis etmiştir.²

Sütanneliğe büyük önem veren İslam dini Kuran ve sünnet ile bu konuda düzenlemeler getirmiştir. Bakara suresi 233. ayette "Emzirmeyi tamam yaptırmak isteyenler için, anneler çocuklarını tam iki yıl emzirirler" buyrulmaktadır.⁷ İslam âlimlerinin çoğu annenin çocuğunu emzirmesini önermektedir. Başka bir sütanne bulunamaması, çocuğun kendi annesinden başkasının sütünü emmemesi ve babanın emzirenin ücretini ödeyemeyecek durumda olmadığı durumlarda annenin emzirmeye zorlanabileceğini bildirmiştir.⁸

İslam dini emzirme ile diğer akrabalık bağları gibi bir akrabalık oluştuğunu kabul etmektedir. Anne sütü, İslam dininde evlenme engeli sayılmıştır. Süt yönünden yasaklık konusunda İslam'da yer alan hükümler diğer dinler ve hukuk sistemlerinde yer almamaktadır. Yahudilik ve Hıristiyanlıkta yakın kan akrabaları arasında bir dereceye kadar evlilik yasaklığı konulmuştur. Bu dinlerde süt akrabaları arasında bu tür bir yasaklık getirilmemiştir. Bir kadının sütünü emen çocuğa, bu kadın ve akrabalarının haram olduğu, Kur'an ve sünnetle bildirilmiştir.⁹

"Sizi emziren (süt) anneleriniz (ve) sütkardeşleriniz (ile evlenmeniz) size haram kılındı (Nisâ Suresi 4)."

Peygamberimiz bir hadiste "Soy (neseb) yönünden haram olanlar, süt emme (rada) yönünden de haram kılındı" demiştir.¹⁰

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda İsviçre'den

alınan medenî kanuna sütanne ve sütkardeşlerin evlenemeyecekleri ilave edildiği ve 1926 baskılı Türk Medenî Kanunu'nda 92. ve 112. maddelerde zikredildiği halde, kanun daha yürürlüğe girmeden süt akrabalığına ilişkin yasak hükmü metinden çıkarılmıştı.^{6,11}

Anadolu'da sütanne geleneği ile oluşan sütkardeşlik için "emiş" "emişlik" "emişdeş" "emme arkadaş" gibi sözler kullanılmıştır.¹²

Bununla birlikte sütkardeşlik ve sütannelik ilişkisinin kurulabilmesi için emme olayının hayatın ilk iki yılında gerçekleşmesi gerekir.²

İbni Sina mümkün olduğu kadar bebeğin anne sütü ile beslenmesini önermiştir. Bebeğin büyümesi için en uygun besindir. İbni Sina annenin sağlığı veya sütünün bozuk olduğu durumda bebeği emzirmek için bir sütanne bulunmasını önermiştir. Bununla birlikte sütannede bulunması gereken özelliklere de dikkat çekmektedir; sütannenin önceki gebelikleri düşük ya da erken doğum ile sonuçlanmamış olmalıdır. Sütanneler kadınların en sağlıklı ve güçlü oldukları 25-35 yaşları arasında neşeli ve iyi ahlaklı olmalıdır. Göğüsleri orta büyüklükte ve sert olmalıdır; yumuşak ve gevşek, uzun ve gevşek asılı gibi olmamalıdır. Ani kızgınlık, korku, üzüntü gibi duygusal tepkileri olmamalıdır. Bu tür tepkiler bebeğin duygusal gelişimini etkiler. Sütannelerin akılları başlarında olmalıdır. Sütleri normal miktarda ve yoğunlukta olmalıdır. Sütün rengi beyaz olmalı, içinde siyah, sarı, yeşil veya kırmızı renkte bir şey olmamalıdır. Kokusu kötü ve asidik tadı ekşi, tuzlu veya acı olmamalıdır. İçinde peynirimsi, pürtüklü maddeler ve köpüklü görünüm olmamalıdır. Süte ihtiyaç çok fazla ise ve istenen standartlara sahip değilse ya beslenme uygun şekilde değiştirilir veya bakıcıya uygun tedavi uygulanır. Süt çok yoğun ise ve hoş olmayan kokular içeriyorsa bir süre için bebeği beslemeden önce sütü çekip havayla temas ettirmelidir. Sütü sıcak ise kendi kahvaltısını yapmadan bebeği beslememelidir. Bakıcının kendisinin bebek sahibi olmasının üzerinden uzun zaman geçmemiş olmalıdır. Kendi bebeği bir ya da iki aylık olmalıdır ve çocuk erkek olmalıdır. Sütanne her gün egzersiz yapmalı ve gıdasını tam almalı-

dır.^{13,14}

15. yüzyıl hekimlerinden Eşref bin Muhammed “Haza’inüs Sa’adat” adlı eserinde annenin hasta olduğu durumda çocuğu emzirmemesini ve bebeğin annesi ile yaşıt ve ona benzeyen bir sütanneye verilebileceğini belirtmiştir.²

AVRUPA'DA SÜTANNELİK

İngiltere, İskoçya, İtalya ve Fransa’da sütanne gele­neğinin sürdüğü birçok aile vardı. Fransa’da çok es­kilere dayanan sütanne­lik için ilk aracı bürolar 13. yüzyılda açılmıştır. Genellikle aristokrat sınıfta rastlanan bu durum 18. yüzyılda zengini de yoksulu da kapsayacak şekilde çok yaygınlaştığından sütanne kılığı başlamıştır. Varlıklı anneler sütanne­leri evlerine getirerek sütanne­lerinde bebeklerini annelerinden mahrum bırakmış oluyordu.

1580-1590 yıllarında Denemeler kitabının ya­zarı Montaigne bu konu hakkındaki görüşlerini şöyle dile getirmişti; “Bu kadar önem verdiğimiz bu doğal sevginin (anne baba sevgisi) ne kadar zayıf kökleri olduğunu deneylerimizden çıkartmak kolay. Azıcık bir para karşılığında her gün anne­lerden öz çocuklarını koparıp onlara kendimizin­kileri baktırıyoruz; onların, kendi çocuklarını, bizim çocuklarımızı emanet etmeyeceğimiz cılız bir sütanneye veya keçiye terk etmelerini sağlıyo­ruz”. Yüksek aristokrat sınıfa mensup olmayan Montaigne’de son çocuğu hariç diğerleri için eşin­den sütanne tutmasını istemiştir.¹⁵

Ortaçağın son döneminden beri gerek Fransız gerekse İtalyan üst sınıf anneler memelerinin sark­masını önlemek için eve getirtilen sütanne­leri kul­lanıyorlardı. Rönesans döneminde zengin aileler hariç, bebeklerin on sekiz veya yirmi dört aylık süre için taşraya gönderilmesi yaygınlaştı. Zengin ailelerin kendi çocuklarını emzirmeleri teşvik edil­miyordu, bebek ölümleri yüksek olduğu için doğu­rabilecek kadar çocuk doğurması bekleniyordu. Annenin emzirdiği dönemde çiftlerin cinsel ilişki­den uzak durmalarına inanıldığı için genelde sütanne kullanılması tercih ediyordu. Bununla birlikte estetik açıdan da erkekler eşlerinin emzi­rirken sergilediği görüntüden de hoşlanmıyordu ve

yüksek sınıf kadınlar için bebeklerini sütanneye vermek dışında seçenek kalmıyordu.³

Rönesans döneminde Avrupa’da yazılan ki­taaplarda da anne sütünün bebekler için en iyi besin olduğu belirtilmiştir.¹ Hastalık taşıyıcı ve pis alt sınıf kadınların biyolojik annelerin yerine geçişin­in risk olduğuna ilişkin yazılı eserler ortaya çıktı. Avrupa genelinde tıbbi, ahlaki, dini otoriteler be­beklerin taşradaki sütanne­lere gönderilmesini kı­nadılar. Rönesans zamanında özellikle İngiltere ve Almanya’da Protestanlar tarafından emzirmenin reddi günah olarak kabul edildi.

16. yüzyıl Fransız Hekimi Paré (1506-1590) “Memeler ve Sütanenin Göğsü Üzerine” başlıklı çalışmasında süt veren kadının göğsü yapısını tarif etmiştir. Paré kızıl saçlı bir sütanenin görevlendi­rilmemesi konusunda uyarılarda bulunmuştu. Sütanenin doğurduğu son çocuk erkekse bu kişi özel bazı avantajlara sahip demektir. “Karnındaki çocuk, anneyi bir kız çocuktan daha sıcak olan doğal ısı­sıyla ısıttığı için” ve kanı “daha temiz” olduğu için sütü daha iyi olurdu. Paré gibi bazı doktorlar an­nenin emzirme ile elde edeceği tensel ve duygusal hazları tanımlayarak emzirmeyi teşvik etti. 16. yüzyılın ikinci yarısında sütanne­lere verilen bebek ölümleri yüksekti. İngiltere ve İskoçya’da pek çok zengin kadın sütanne görevlendirse de Elizabeth döneminde çoğu İngiliz bebek kendi evlerinde an­neleri tarafından emzirildi. Sütanne uygulamasını günah sayan tutucu Protestanlarla, günah kabul et­meyen Katolikler arasında önemli farklılıklar vardı.³

17. yüzyılda İngiliz kadınlar emzirme konu­unda daha açık sözlü olmaya başladı ve kimi dini inanışları kimi soylu oldukları ve bebeğin halktan birinin sütünü emmesine karşı olduğu gerekçesiyle gereği kendi yavrularını emzirmeye başladı.

Hollandalı otoriteler de bebeklerin anneleri ta­rafından emzirilmesini savunuyordu. Emzirme dindar bir annenin özelliğiydi. Sütün çocuğu bes­leyen kanın türevi olduğu şeklindeki inanç ve de­vamında çocuğun sütanne­den süt aracılığıyla onun kötü karakter ve fiziksel özelliklerini de alacağı şeklindeki korku İngiltere, Fransa ve 17. yüzyılda Hollanda’da yaygındı.

17. yüzyılda sütannelik ebelik gibi düzenli bir meslek halini alıyordu. Bu meslek sayesinde kadınlar iyi bir ücret ve nadir olarak toplumsal hiyerarşinin basamaklarında yükselme olanağına sahip olabiliyordu.³

Paris'te çocuklar şehirden millerce uzak yerleşim yerlerine gönderilmiştir. Şehirde 1780 yılında bir yılda doğan 21 000 çocuktan 1000'den azı anneleri tarafından, 1000'i evde bir sütanne tarafından beslenirken, geri kalan 19000 bebek sütanneye gönderilmiştir. Zengin kesim daha yakından takip için ve doğar doğmaz uzun bir yola bebeklerini çıkarmamak için evlerine yakın köy ve bölgeleri seçmişlerdir. Halk tabakası içinde annenin doğum sancıları başladığında baba komşulara sorar, pazarları dolaşır ve bulduğu ilk kadını sağlığını ve sütünü araştırmadan tutardı. En yaygın yöntem de pazarlarda ve büyük meydanlarda iş tutan aracılar başvurmaktı. İsimleri ve adresleri bilinmeyen aracı kadınlar vaftizde hazır bulunur, hediye kabul eder ve daha düşük ücretle çocuğu sütanneye verirlerdi. Sütanneye çocuğun ismi bildirilmediği gibi, ailede henüz hazır olmadığı için sütannenin ismini bilmezdi. Aracı kadınların kaybolması veya ölmesi halinde çocuklar da kayıptı. Sütannelerle birlikte köy yolculuğuna çıkan çocukların zayıfları yol koşullarına dayanamadığı için hayatını kaybetmiştir. Bunlar 1715'ten sonra yasal bir düzenlemeyle yerleştirme bürolarına dönüştürülmüştür.¹⁵

Yüksek orandaki ölümler sütanneliğe itirazı arttırdı ve 1800 yıllarında kendi çocuğunu emzirenlerin sayısı arttı. İngiliz Hekim William Cadoğan (1711-1797) "An Essay upon Nursing, and the Management of Children"(1750) isimli kitabında anne sütünün bebek beslenmesinde en uygun besin olduğunu, sütanneliğinde doğal olmadığını, her bebek için kendi anne sütünün daha iyi olduğunu belirtmiştir.²

Bebeğini şahsen emzirmek demek sosyete mensup olmadığını itiraf etmektir. 18. yüzyılda doktorlar ve ahlakçıların cinsel ilişkiyi sadece gebelikte değil emzirme süresince sütü bozduğu iddiası ile yasaklaması söz konusuydu. Annesi ve babası için rahatsızlık nedeni olarak görülen bebeği bir sütanneye vermek normal bir davranış kabul ediliyordu.

Ancak 18. yüzyıl sonuna gelindiğinde mütevazı çevreden gelen pek çok anne kendilerine kötü durumda çocuklarını iade eden sütannelere dava açmıştır. Bununla birlikte annelerin çalışma zorunluluğu sütanne başvurularını engelleyememiştir.¹⁵

İsveçli doktor ve botanikçi Carolus Linnaeus (1707-1778) dâhil olduğu dönemin otoriteleri sütannelik tartışması içindeydi. Linnaeus sütanneliğin doğanın yasalarını ihlal ettiği ve sağlık açısından birbirine gereksinim duyan anne ve çocuk ikilisinin yaşamlarını tehlikeye attığı görüşünü savunuyordu. Fransa'da doktorlar, yazarlar, hükümet görevlileri tarafından başlatılan sütannelik karşıtı kampanyada en etkili kişi Jean-Jacques Rousseau (1712-1778)'dir. Rousseau 1772 yılında yazdığı *Êmile*' isimli eserinde emzirmenin anneleri çocuklarına ve ailelerine bağladığını ve bunun da sosyal yeniden yapılanma için bir temel oluşturduğunu savunmuştur. 1794 tarihli Prusya yasası tüm sağlıklı annelerin çocuklarını emzirmelerini talep etmiştir. Ancak Hamburglu yoksul kadınlar sadece diğerlerinin çocuklarını emzirmeye gönüllü oldukları sürece destekleniyordu. Sütannelerinin kendi çocukları ise ya emzirmeleri için annelerine ödeme yapılmış çocuklarla birlikte emziriliyor veya kırsal bölgede yaşayan köylülerin yanına yerleştiriliyordu. Yoksul Fransız kadınlarına ise devlet sadece kendi çocuklarını emzirmeleri halinde para yardımı yapıyordu.

18. yüzyıl ortalarında Amerika'da sütannelik Avrupa'daki kadar popüler değildi çoğu kadın çocuklarını kendi emziriyordu. Gönüllü Amerikan yerlileri, göçmenler ve Güneyde yaşayan siyah köleler anne öldüğünde veya hastalandığında sütanne yapıyordu.

18. yüzyılda İngiltere ve Amerika'da anneler bebeklerini emzirme konusunda teşvik edildi, İngiliz çocuklarının taşraya gönderilmesi azaldı. Bir sütannenin bebeğin evinde anne tarafından denetlenerek kalabilmesi yönündeki fikirler kabul gördü.³

19. yüzyıl ortalarında farklı görüşler tartışılıyordu. Emziremeyen annelerin olanakları varsa eve sütanne getirtmeleri, ama bebeğin bütün bakımlarını bizzat üstlenmeleri öneriler arasında yer alı-

yordu. Anne şefkati ve bakımının bebeğin rahatı ve sağ kalmasındaki yeri doldurulamaz fikri yerleşiyordu.¹⁵

20. yüzyılda Fransa'da hükümetin sponsorluğunda ki program ile anne sütüne ihtiyaç duyan bebekler için Paris'teki bir doğum kliniğinde bağışçı annelerin sütü toplanmıştır. Emziren dört beş anne bebekleriyle bu merkeze yerleştirilmiş, her birine küçük ödeme yapılarak beslenmiştir. Annelerin tek yükümlülüğü fazla sütleri teslim etmektir. Benzer amaçlarla kurulan yerler desteklendiler, ancak yaygınlaşmadan 2. Dünya Savaşı'nın başlangıcıyla kaybolmuştur.³

OSMANLI DÖNEMİNDE SÜTANNE

Osmanlıların kuruluşundan itibaren padişahların çocuklarını emzirmek için dayelerin var olduğu tarihi belgelerden anlaşılmaktadır. Padişahların şehzadelerine ve kızlarına süt emzirmek için tutulan veya satın alınan cariyelere Daye, Taye ismi verilmekteydi. Dayelerin iyi kimselerin eşleri ve iyi ailelerin kadınları olması gerekiyordu. Dayeler çocuklu olarak da satın alınıyorlardı, çocuklarına dışarda bakılır, kendileri haremde sultan ve şehzadeleri emzirirlerdi. Dayeler sultanlara ve şehzadelere süt verdikleri için el üstünde tutulurlardı. Dadı ve sütanne dışında hiç kimse yetiştirilen sultanı kucağına alamaz ve sevemezdi. Dayelerin sultanların eğitiminde ve büyütülmesinde önemli rolleri vardı. Dayeler sarayın sözü geçen kadınları arasındaydı.¹⁶ Eşi, servet ve mevki karşılığında kendisini sarayın hizmetine vermekteydi. Kadının çocuğu şehzadenin sütkardeşi olarak ona sürekli eşlik eder ve oyun arkadaşı olurdu. Süt kardeşler birlikte büyüdükleri için birbirlerini unutmazlardı, şehzadenin tahta çıkmasıyla birlikte süt kardeşinin de geleceği güvence altına alınmış olurdu. Süt kardeş kız olduğunda da aynı derecede ihtimam görür padişah genellikle onu yüksek mevkiden bir kişiyle evlendirirdi.¹⁷

1903 yılında hizmet vermeye başlayan ırzahanede (süt çocuğu yuvası-kreş) çocukları emzirmek üzere süt anneler çalıştırılıyordu. 1912 yılında yayınlanan darülaceze Memurin-i İdare ve sıhhiyesinin Vezaifini Mübeyyin Talimatname'nin 38. maddesine göre sütanne çocukları doktor göze-

timinde ve önerileri doğrultusunda emzirmek, dadılarla birlikte çocukların temizliği, üst baş değişimi üst baş değişimi ve diğer işlerine yardım etmekle görevliyidiler. 1908 yılında ırzahanede beş sütanne bulunmaktaydı, 1920 yılında iki çocuğa bir süt anne düşerken 1923 yılında üç-dört çocuğa bir sütanne düşüyordu. 1940 yılında 120-170 çocuğun bakıldığı yuvada altı sütanne vardı.¹⁸

SONUÇ

19. yüzyılın sonuna kadar sütanne sistemi yaşadı. Para karşılığı emzirmenin yerini sterilizasyondaki gelişmelerle birlikte inek sütanne kullanıldığı biberonlar aldı.¹⁵

Sütannelik ve biberonla beslenme uygulamalarına karşı mücadele başlatan Tolstoy, annelerin kendi çocuklarını emzirmesi uygulamasını evlilik ve komüniter topluma ilişkin görüşlerinin temel dayanak noktası yaptı.³

Günümüzde anneler çocuklarını emzirmeye teşvik edilmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü 1919 yılında annelere günde iki kez, yarımşar saat emzirme izni verilmesini onaylamıştır. Bu hak pek çok ülkenin yasalarında yer almıştır. UNİCEF ve Dünya Sağlık Örgütü gibi organizasyonlar üçüncü dünya ülkelerindeki kadınları suni beslenme yöntemlerinden vazgeçmeleri ve çocuklarını iki yıl emzirmelerini önermiştir.³

Modern hayatın getirdiği toplumsal şartlar, ekonomik sorunlar, ihtiyaçlar, kariyer planları, iş kaybetme endişesi anne ile çocuk arasındaki bağın kısa sürede kopmasına neden olmaktadır. Çalışan anneler bir yanda emzirmek istediği yavrusu, diğer yanda da gitmek zorunda olduğu işi arasında zorluk yaşamaktadır. Annesini yanında bulanmayan çocuk buharda ısıtılan anne sütlerini tüketmek mecburiyetinde kalmaktadır. Bu durumdaki çocukların çoğunda, anneleriyle aralarında güvenli bağlanma duygusu kurulamamaktadır. Gerek annenin sağlığının süt vermeye uygun olmadığı veya sütü olmadığı için veremediği durumda, gerekse çalışma koşulları nedeniyle emziremediği durumlarda eskisi kadar yaygın olmamakla birlikte sütanne uygulamasına rastlanmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Samur G. Anne Sütü. Ankara; 2008. p.7.
2. Yurdakök M. Doğa ve İnsan Tarihinde Anne Sütü. İstanbul: Wyeth İlaçları A.Ş. Bilimsel Yayınları;1, 1996. p. 53-66.
3. Yalom M. Memenin Tarihi. 1. Baskı. İstanbul Çitlembik Yayınları; 2002. p.70-95, 108-43, 210-7.
4. Döndüren H. Delilleriyle Aile İlmihali. İstanbul: Altınoluk Yayınları; 2004. p. 311, 314, 317.
5. Ataseven A. Çocuğun Süt Dönemi ve Süt ile Beslenme. İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu, İlmî Neşriyat, Şanlıurfa, 1994.
6. Yaman A. İslam Hukukuna Özgü Bir Kurum Süt Akralığı. Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2002;13:55-67.
7. Kur'an- ı Kerim Nisa Suresi.
8. El-Merâgî Ahmed Mustafa, Tefsîrû'l-Merâgî, Mısır, 1946. p.186.
9. Şafak A. İslamda Evlenilmesi Yasaklananlar Yakın Akrala Evlilikleri ve Sakat Doğan Çocuklar. Diyanet Dergisi 1986;22(4):16-29.
10. Ataseven A. Anne Sütü Bankası. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi 1979;1(1):47-50.
11. Karaman H. Mukayeseli İslam Hukuku. İstanbul: Nesil Yayınları; 1991.
12. Akççek E, Eren'ce (Halk Bilim Yazıları). İzmir; 1997. p.25-7.
13. İbn-i Sînâ. El-Kânûn Fi't-Tıbb. [Canon of Medicine, book one]. Çev: Kâhya E. Ankara; 1995. p. 231-4.
14. Yurdakök M. İbni Sînâ ve Bebek Bakımı. Uluslararası İbni Sînâ Sempozyumu Bildiriler. Ankara; 1984. p. 425-32.
15. Badinter E. Annelik Sevgisi 17. yüzyıldan Günümüze Bir Duygunun Tarihi. İstanbul: AFA Yayıncılık; 1992. p. 46-7.
16. Uluçay Ç. Harem II. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi; 1971. p. 138-40.
17. Garnett LMJ., Türkiye'nin Kadınları ve Folklorik Özellikleri. Elhüseyni N, çev. ed. 2009. p. 481-2.
18. Yıldırım N. İstanbul Darülaceze Müessesesi Tarihi. İstanbul: Darülaceze Vakfı Yayınları; 1996. p.162-5.